

Meždunarodnyje otnošenija posle vtoroj mirovoj vojny, Tom 3, pod redakcí D. E. Mělnikova a D. G. Tomaševského, Izdatelstvo političeskoj literatury, Moskva 1965, str. 778.

Na sklonku roku 1965 vyšel v Sovětském svazu třetí díl práce *Mezinárodní vztahy po II. světové válce*. Tak byl uzavřen zatím nejrozsáhlejší pokus o komplexní syntetické zpracování mezinárodních vztahů po II. světové válce z marxistického hlediska. První dva díly vyšly v krátkém sledu již v roce 1963 a náš čtenář má možnost zatím používat prvního dílu, který byl vydán ve slovenštině.

V prvním díle byly úvodem vytčeny určité zásady platné pro celou práci a tedy také pro závěrečný třetí díl.

Je to především základní východisko, že pro zkoumání mezinárodních vztahů je nutné společné úsilí historiků, ekonomů, právníků a vojenských odborníků. Tomu odpovídá i účast autorů při zpracování třetího dílu, k němuž se sdružilo na 35 odborníků, mezi nimi především pracovníci Institutu mirovoj ekonomiky i meždunarodnych otnošenij, ale i četných dalších ústavů Akademie věd SSSR, vysokoškolských pracovišť a rovněž ministerstva zahraničních věcí.

Třetí svazek také dodržuje periodizaci vytčenou v prvním díle, která stanovila jako mezníky přelom let 1949—1950 a rok 1956. Rokem 1956 tedy začíná třetí díl a je doveden v podstatě do konce roku 1964, ale v některých otázkách překračuje i do roku 1965.

Ovšem toto časové vymezení třetího dílu se liší od předchozích dvou dílů v tom, že je chápáno nejen jako nové období mezinárodních vztahů, ale jako začátek celé etapy, pro níž mezníkem je druhá polovina padesátých let. Již proto má třetí díl na rozdíl od druhého dílu zvláštní a poměrně rozsáhlou zobecnující úvodní část. Její název již sám naznačuje, v čem autoři vidí těžiště celého tohoto dílu. Je to *nová etapa ve vývoji leninského učení o válce, míru a revoluci*. Podává se zde souhrnný obraz změn ve světě, které jsou

hodnoceny jako kvalitativní skok v poměru světových základních sil. Hodnotí se přitom zvláště postup revolučních sil současnosti a zostření všeobecné krize kapitalismu, mezinárodně politické důsledky vojensko-technické revoluce, možnost odvrácení světové jaderné války, mírové soužití a jeho vztah k vývoji světového revolučního procesu.

Cílem výkladu je vymezit leninské pojetí těchto základních problémů, jak proti zkreslování ze strany buržoazních představitelů, tak i proti nesprávným a škodlivým názorům rozvíjeným v některých socialistických zemích a komunistických stranách.

Proti dřívějším názorům zdůrazňujícím mírové soužití jakožto generální linii zahraniční politiky Sovětského svazu a ostatních socialistických zemí, je zde podtržena a konkretizována teze, že generální linií zahraniční politiky socialistických zemí je zajištění mírových podmínek pro budování socialismu a komunismu, upevnění jednoty socialistických zemí, podpora osvobozeneckých revolucí a teprve jako závěr mírové soužití a odstranění hrozby světové války.

Podobně jako v předchozích dílech následují tři kapitoly zaměřené na tři hlavní oblasti, na něž je rozdělen svět naší doby — socialistické, imperialistické a rozvojové země. Tyto kapitoly mají vždy samostatný zobecnující úvod.

U kapitoly věnované socialistickým zemím se proti předchozím dílům projevuje poněkud kritičtější přístup. Tak v rozboru hospodářství Sovětského svazu, se výklad opírá nejen o zasedání ÚV KSSS v říjnu 1964, které vedlo k odvolání N. S. Chruščova, ale i o zářijové zasedání v roce 1965, kde došlo již k hlubšímu zhodnocení nedostatků ve vývoji Sovětského svazu. I když je hlavní pozornost věnována Sovětskému svazu, což je dáno jak jeho objektivním postavením ve světě, tak tím, že je to práce sovětská, přece jen se zdá, že rozbor ostatních socialistických zemí by žádal větší prohloubení. Tak u Maďarska je při výkladu událostí roku 1956 sice nadhozen význam vnitřních činitelů, ale otázka není dále pro-

pracována. Ještě výrazněji se to jeví na zpracování tematiky Číny. Proti tomu je větší pozornost věnována spolupráci socialistických zemí a vývoji RVHP.

Základní myšlenka další kapitoly je určena již v názvu *Zahraniční politika hlavních imperialistických států v třetí etapě všeobecné krize kapitalismu*. Při rozboru ekonomického vývoje přináší velmi dobré statistické tabulky dovedené až do roku 1964, není však vždy zcela přesvědčivá ve výkladu teze o prohlubování všeobecné krize kapitalismu. Podobně u výkladu integrace se v úvodu vychází z vědecky přesnějšího hodnocení, že integrace „není jen manévrem, ale krokem v úsilí státně monopolního kapitalismu najít konkrétní odpověď na objektivní potřeby“, ale v dalším výkladu se příliš zdůrazňuje jako hlavní cíl integrace sjednocení imperialistických zemí proti socialismu. Po dobrém rozboru celkové vojensko-strategické politiky imperialismu je zařazeno osvětlení zahraniční politiky vedoucích imperialistických mocností, přičemž vedle USA, Francie, Anglie a Itálie, které byly zařazeny již v předchozím dílu, přistupuje zde nově NSR a Japonsko, což plně odpovídá změnám v poměru sil v imperialistickém táboře, v textu vysvětleným.

Čtvrtá kapitola je nazvaná *Nový rozmach národně osvobozenického hnutí a zahraniční politiky mladých suverénních států*. V textu se přímo užívá termínu „nová etapa“, která je spatřována nejen ve vlastním pokroku národně osvobozenického hnutí, ale stále více v řešení otázky, jakou cestou se dají nové státy vzniklé v důsledku úspěšného národně osvobozenického zápasu, tedy otázka nekapitalistického vývoje. Určitou nejasnost zde přináší různé užívání termínů, „mladé suverénní“ a „mladé národní“ státy, a to zvláště v titulcích, zatímco v textu se místy užívá i u nás běžného výrazu „rozvojové země“. Přínosný je zde pokus o výklad politiky nezúčastněnosti a také ideologie nacionalismu, nacional-šovinismu a antikomunismu na základě rozboru ekonomicko-sociální struktury těchto zemí.

Na základní otázku války a míru vycílenou v úvodní kapitole znovu navazuje v konkrétnější formě pátá kapitola nazvaná *Imperialistická politika rozdělování válečných konfliktů a boj mírových sil za odvrácení nové světové války*. Výklad je soustředěn k ta-

kovým příkladům jako byla porážka imperialistické agrese na Blízkém Východě v letech 1956—1958, neúspěchy agresivních akcí imperialismu v Africe (zvláště v souvislosti s Kongem), agresivní imperialistická akce na Dalekém Východě v jihovýchodní Asii a konečně na boj za zástitu revoluční Kuby, zvláště v souvislosti s karibskou krizí.

Zařazení těchto otázek na závěr má určité výhody i nevýhody, kterým se ovšem ani nelze nikdy vyhnout při žádném syntetickém pokusu postihnout složitost vývoje celosvětových mezinárodních vztahů. Některé problémy musely být již osvětleny v předchozích kapitolách, a to zvláště v části věnované zahraniční politice Sovětského svazu, kde byl souhrnnější výklad takových otázek jako je otázka odzbrojení, mírové řešení německé otázky, nebo i vývoj OSN. Podobně v kapitole věnované imperialistickým zemím je zařazeno hnutí obránců míru a celkový vývoj dělnického a demokratického hnutí v těchto zemích.

Je samozřejmě, že při poměrně velkém rozsahu práce a jejím kolektivním zpracování mohly být některé otázky dotčeny jen zběžně a práce nemohla zpracovat všechny problémy rovnoměrně. Vedle dobrého přehledu základních problémů mezinárodních vztahů však dává i řadu podnětů k dalšímu studiu.

V. S.

Charles A. Myers, Frederick Harbison, *Education, Manpower, and Economic Growth*, New York 1964, str. 230.

Američtí profesori ekonomie F. Harbison a Ch. A. Myers se ve své knize snaží najít způsob srovnání úrovně vzdělání v zemích na různém stupni ekonomického rozvoje a zároveň zjistit vzájemný vztah mezi stupněm vzdělání a ekonomickým rozvojem.

Konstruují jakýsi souhrnný index stupně vzdělanosti [jako součet koeficientu školní docházky ve školách II. stupně a koeficientu školní docházky ve školách III. stupně násobený 5]. Index vypočítávají pro 75 zemí a podle jeho hodnoty rozdělují těchto 75 zemí do čtyř skupin (nevyvinuté, částečně vyvinuté, polovyspělé, vyspělé země). Každou skupinu charakterizují řadou ukazatelů (stádium poli-

tické nezávislosti, výše národního důchodu na 1 obyvatele, stupeň industrializace, struktura zaměstnanosti ap.). Pro každou stanoví průměrný index a zjišťují jeho korelaci k důchodu na 1 obyvatele, k podílu zaměstnanosti v zemědělství, k počtu odborníků s vysokoškolským vzděláním na 10 000 obyvatel a k veřejným výdajům na školství. Snaží se určit perspektivní potřebu kvalifikované pracovní síly a odhadnout výši nákladů na jednotlivé oblasti vzdělání.

Je to jedna z prvních prací v tomto oboru vůbec. I když pro postižení vzájemného vztahu vzdělání — ekonomický rozvoj bude třeba analýzu ještě značně upřesnit a prohloubit, pak již jen množství sebraných statistických materiálů, zvláště týkajících se rozvojových zemí, i možnost rychlé a komplexní informace o stavu vzdělání v řadě zemí je pro ekonomický výzkum velkým přínosem.

B. Š.

Otto Rühle, *Chleb dlja šesti milliardov. Čelovečestvo na poroge tretjeho tysjačiletija: problemy, prognozy, perspektivy*. Pevod s nem. — Otto Rühle, Brot für sechs Milliarden... Progress 1965, Moskva, str. 311.

Autor, profesor university v Greifswaldu (NDR), zaměřuje pozornost čtenáře na jeden z nejpomíjenějších problémů ve světové odborné literatuře, který však je současně jedním z nejnáléhavějších — na otázku hladu v soudobém světě. Základní otázkou, kterou se autor zabývá, je řešení protikladu mezi výrobními možnostmi moderního zemědělství a sociálními podmínkami miliónů lidí, kteří jsou odsouzeni živořit a umírat z podvýživy. Autor dokazuje, že likvidace hladu je otázkou společenských vztahů.

L. K.

V. N. Fedorov, *Sovet bezopasnosti OON*. Meždunarodnyje otnošenija, Moskva, 1965, str. 186.

Studie o Radě bezpečnosti. Autor seznamuje čtenáře se vznikem Rady bezpečnosti jako orgánu k zabezpečení mírových vztahů mezi národy, s jejím právním postavením, s strukturou, s jejími právy a povinnostmi a s celkovou činností. Poslední kapi-

tola se zabývá současným stavem, který je charakterizován dvěma tendencemi, pokud jde o reorganizaci RB. Je to jednak snaha západních velmocí o zrušení práva veta, jednak snaha o spravedlivější složení RB a to rozšířením podílu rozvojových zemí. V příloze je přehled nestálých členů RB v období 1946—1965 a přehled zasedání Rady bezpečnosti v období 1946—1964.

L. K.

W. Daim, *Zur Strategie des Friedens. Ein neutralistisches Konzept*. Europa-Verlag, Wien, 1962, str. 184.

Autor vychází z názoru, že „...USA postrádají především koncepci míru s jasnou představou o uspořádání světa, ve kterém bude místo i pro komunismus... Nikdo rozumný nemůže očekávat, že Sověti náhle zavedou americký hospodářský systém a americký způsob života“ (s. 9). Nejde tedy o zásadní kritiku zahraniční koncepce USA, ale o snahu vylepšit nedostatky západní politiky vůči socialistickým zemím.

Obsah publikace je hluboce rozporný. Autor aplikuje Freudovu individuální psychologii na studium společenských jevů a jmenovitě mezinárodních vztahů. Vyslovuje sice řadu zajímavých, často však sporných postřehů, představ a návrhů. Publikaci lze spíš chápat jako jeden z četných projevů vědomí neuspokojivého a nebezpečného vývoje světa a jako pokus hledat východisko bez solidních věcných znalostí a bez vědecké metody.

L. K.

20 let polityki zagranicznej Polski Ludowej.

Materiały sesji naukowej PISM Warszawa 15—16 wrzesnia 1964, Warszawa 1964, str. 460.

Sborník referátů a diskusních příspěvků obsahuje široký pohled historiků, ekonomů a právníků na vývoj polské zahraniční politiky v poválečných dvaceti letech. Solidním způsobem je vysledována v úvodním referátě problematika geneze nové polské zahraniční politiky, jak se vytvářela v letech druhé světové války v boji revolučních sil v národně osvobozeném hnutí proti buržoazním silám

staré společnosti. Na to bezprostředně navazuje přehledný referát o základních okruzích zahraniční politiky lidového Polska v uplynulých dvaceti letech, v nichž boj za mír a mírové soužití má dominující roli. Referát o místě lidového Polska v mezinárodní dělbě práce je doplněn dalším o jeho podílu v RVHP. Další referáty se již věnují jen dílčím problémům, jako polské politice v otázkách odzbrojení, stanovisku Polska v německé otázce a polské politice ve vztahu k národně-osvobozenkému hnutí koloniálních národů. Právní aspekty podtrhují referáty „Historicko-právní aspekty spojení lidového Polska“, „Mezinárodní smlouvy lidového Polska“, „Právně organizační rámec polského obchodu s kapitalistickými zeměmi“ a „Účast Polska v mezinárodních organizacích“. Ve dvoudenní diskusi bylo předneseno 29 příspěvků, mezi nimi i dva československé, doc. dr. Soják o novém obsahu československo-polských vztahů a K. Kořalková o československo-polských vztazích v letech 1943—1945. Sborník materiálů z konference je prvním pokusem vědců vyrovnat se s dvacetiletou historií polské zahraniční politiky.

K. Ko.

V. I. Popov, *Diplomatičeskije otnošenija meždu SSSR i Anglije (1929—1939 gg)*. Meždunarodnyje otnošenija, Moskva, 1965, str. 516.

Autor použil při zpracování mnohých nově zveřejněných dokumentů sovětských, britských, francouzských, německých a amerických archivů a na základě tohoto bohatého materiálu dělá závěry o skutečné povaze metod, způsobů a činů britské diplomacie kritického desetiletí 1929—1939. Těžiště monografie je v posledních letech desetiletí a zejména v trojstranných jednáních mezi Velkou Británií, Francií a Sovětským svazem v Moskvě v r. 1939. Další komplex tvoří otázky boje SSSR za kolektivní bezpečnost v Evropě z hlediska anglo-sovětských vztahů a protisovětská politika britské vlády v době přípravy a uskutečnění mnichovské dohody o rozbití Československa.

L. K.

Wolfgang ZAPF: *Wandlungen der deutschen Elite. Ein Zirkulationsmodell deutscher Führungsgruppen 1919—1961*. Piper, München, 1965. 260 s. — ‚Studien zur Soziologie.‘ — Bibliografie. V příloze přehled obsazení několika set nejvyšších míst státní správy v období 1919—1962.

BEITRÄGE zur Analyse der deutschen Oberschicht. Bearb. und herausgeg. von Wolfgang Zapf. Tübingen. Universität Tübingen 1964. 201, (1) s. — Bibliografie.

Obě uvedené publikace vznikaly ve stejné době a ve stejném prostředí sociologického semináře na universitě v Tübingen. Dále jsou spojeny jménem autora prvé z nich a redaktora a spoluautora dvou statí druhé publikace. Proto okruh problémů a přístup k jejich řešení se do značné míry shodují přesto, že prvá je individuálním dílem a druhá prací sedmi spoluautorů.

Zapf v práci *Wandlungen...* se vrací k situaci ve vládnoucí špičce německé společnosti na rozhraní 19. a 20. století a podrobnému rozboru ji podrobuje v mezidobí 1919—1961 (v některých částech 1919—1962), ve které se vystřídaly tři velmi odlišné politické režimy německé buržoazie. Pokud pak zkoumá Německo po prohrané druhé světové válce, omezuje se pouze na NSR, resp. západní okupační pásma Německa. Ve sborníku *Beiträge...* naproti tomu ve třech statích se autoři pokusili o srovnávání mezi NSR a NDR, při čemž se omezili na rozbor složení zákonodárných orgánů, na členy vládních kabinetů NSR, její špičkové byrokraty, na spolkové soudce a na generalitu opět v NSR i v NDR.

V první části práce *Wandlungen...* Zapf popisuje a přibližuje vývoj empirického zkoumání vládnoucí vrstvy společnosti, označované buržoazní sociologií termínem ‚elita‘ nebo ‚elity‘. Cítuje pak příznačný pohled na historii, který formuloval zakladatel sociologické analýzy společenských elit Vilfredo Pareto: „Dějiny jsou hřbitovem elit.“ (s. 15). Pak autor obvyklým způsobem nechává své předchůdce ‚vyvracet marxismus‘, letmo se dotýká otázky společenských tříd a soustřeďuje pozornost čtenáře na širší okruh vykonavatelů moci v třídní společnosti, ‚společenskou elitu‘. Z předeslaných názorů předchůdců, se kterými plně souhlasí, vyjímá a cituje problémy empi-

rického zkoumání elit, formulované francouzským sociologem Raymondem Aronem:

1. Jaký je sociální původ politiků a jak se uskutečňuje jejich výběr?

2. Které vlastnosti se zdají být zárukou úspěchu a jaké jsou podmínky kariéry?

3. Jaký je charakteristický způsob myšlení této skupiny a jak vzniká její ideologie?

4. Jak silné je vědomí solidarity členů skupiny?

5. Jak intenzivní je posun osob ve vrcholných pozicích, či jak veliké je zajištění pozic (Amtssicherheit) členy skupiny?

(Poslední, pátý aspekt byl výtýčen západoněmeckým sociologem R. Dahrendorfem.)

K vymezení konkrétního obsahu pojmu elita v Zapfově pojetí lze použít rozsáhlého přehledu členění vrcholných státních orgánů a institucí v příloze knihy Wandlungen (II., ss. 218—245): jde o členy vlády, zemských vlád, parlamentu, představitele politických stran, členy nejvyššího soudu, představitele byrokracie, diplomatické služby, generalitu, vedoucí hospodářských svazů, velkopodniků (monopolů), odborů, církví, kultury (po státní linii) a představitele prostředků hromadného působení — tisku, rozhlasu a po 2. světové válce i televize.

Prvou část publikace Wandlungen... Zapf uzavírá výčtem nejdůležitějších úkolů při zkoumání elit:

1. Postavení

Vymezení vrcholných pozic (elity)
Části elity (druh a počet vedoucích skupin)

Stabilita a změny postavení

Potřebné, možné a vyloučené spojování pozic

Obsazení a znovuobsazování pozic (cirkulace)

2. Osoba

Společenský původ a vzestup členů elity

Společenský odstup mezi vedoucími skupinami

Hromadění funkcí (Amterkumulation)

Vzestup a odchod, osudy elit

Záměna vedoucích osob, propojení částí (elity)

Sociální přesuny

3. Obraz společnosti

Obraz společnosti, hodnoty a jejich oceňování členy elit

Individuální angažovanost (sociálněpsychologické vlivy)

Morálka, světový názor a ideologie elit

4. Vrstvení

Rozdělení moci, příjmů a prestiže

Tradice

Zvyklosti a tradice vedoucích skupin

Výběr

Třídní příslušnost (Kohärenz) a třídní vědomí

Výběr nových členů a interní vzestup

5. Komunikování

Vzájemné hodnocení členů elity. Sociogramy.

Informační sítě a informační prameny.

Vztahy a kliky

6. Mocenské procesy

Anticipace závislostí

Příprava a uskutečňování rozhodnutí

Iniciativní nominace, koalice, akce

7. Elita a struktura společnosti

Reprezentování elity a poskytování příkladu

Legitimita (mandát) a její hranice

Závislost na základních skupinách (sociální opory? — Pozn. rec.)

Úloha elit ve společenském vývoji

Druhá část Zapfovy práce podává stručný přehled německých vedoucích skupin od začátku 20. stol. do jeho šedesátých let. Ve zkratce se pokouší zachytit nejzákladnější přesuny ve feudálně-kapitalistické skupině císařského Německa a buržoazních skupin Výmarské republiky, složení nacistických špiček Třetí říše a konečně průřezově zformovanou vedoucí skupinou NSR.

Poučné jsou přehledné tabulky změn v nejvyšších skupinách za období 1919 až 1961: v letech 1919—1933 bylo 596 změn, 1933—1945 378 změn a 1945 až 1961 432 změny. Z přehledu vyplývá, že ze všech skupin nejvyšší politické skupiny procházely ve všech třech režimech nejzávažnějšími změnami, zatím co skupina nejvyšších byrokratů byla postižena relativně nejméně. Diplomacie zase absorbuje ve značné míře ty politické představitele, kteří překročili kulminační bod politického vývoje a proto změny jsou dosti časté. Zde je však třeba rozlišovat v obsazování zastupitelství v zemích přednostního zájmu (tj. velmocí, Vatikán a sousední

zomě) a zastupitelství, která mají pro diplomaty povahu průchodních stanic.

Následuje kapitola věnovaná vzestupu a sestupu elit, ve které jsou velmi zajímavé údaje o pozdějších bonnských politických představitelích (s. 147, 150, 163). Další kapitola obsahuje fakta o společenském profilu německých elit. Sledovány jsou: věk, místo původu, náboženské vyznání, výchozí vzdělání a původ. Dále je sledováno hromadění funkcí (na příkladech nacistických předáků) a závěrem se autor pokouší o sestavení modelů změn v nejvyšších skupinách německé elity.

Ve třetí části autor upřesňuje několik pojmů užívaných v celé práci. Elitou rozumí vedoucí skupiny v německé nejlivnější vrstvě. Ve studii sleduje osoby, zastávající mimořádně vlivné postavení.

V kapitole věnované vývoji a utváření vrcholných společenských a státních pozic je zajímavý stručný přehled vývoje ústřední vlády, zemských vlád, parlamentu, politických stran, nejvyšších orgánů justice, špiček byrokracie (např. státní sekretáři), diplomatických služeb, generality, hospodářských svazů, nejvyšších hospodářských jednotek, odborů, církví, kultury a informačních prostředků, tedy skupin, na které je zaměřen průzkum a které jsou v úplnosti shrnuty v připojeném závěrečném přehledu.

Druhá publikace, sborník „Beiträge zur Analyse der deutschen Oberschicht“ — je sestavena ze sedmi studií a bibliografie k tematice studií. Jsou to menší přípravné práce a titul sborníku vyjadřuje jeho poslání: zpřístupnit studie veřejnosti jako přípravu pro možnou obsáhlou analýzu vedoucích vrstev Německa.

Sborník zahajuje studie W. Zapfa: „Vedoucí skupiny v západním a východním Německu“, ve které dochází k závěrům: západoněmecké vedoucí skupiny se rekrutují převážně z měšťáctva; střední vrstvy jsou poměrně silně zastoupeny mezi poslanci Bundestagu i mezi ministry. Naproti tomu ve „východním Německu“ vedoucí skupiny lze jednoznačně charakterizovat jako „revoluční proletářskou elitu“, která má málo společného s tradičním systémem německého vzdělání; vytváří si vlastní odlišný systém; politické spolehlivosti je dávana přednost před odborností v povolání; funkcionáři se

většinou kvalifikovali ve stranické a nižší státní práci; přístup na vedoucí místa je otevřen především mládeži, a společnost jí nabízí vůbec dobré možnosti; ženy v NDR hrají ve vrcholných pozicích nesrovnatelně významnější roli než v NSR; v NDR byla dřívější elita rozeznána a ve vedoucích skupinách jsou téměř výhradně osoby proletářského původu; děti z rodin bývalé měšťácké inteligence nejsou dále zvýhodněny při vstupu do praxe, apod. Z toho tedy plyne, že na německém území se vyvinuly dvě vedoucí skupiny, které vykazují pramálo společného

V následující studii „Zástupci lidu na západě a východě — společenský profil poslanců Bundestagu a Lidové sněmovny“ W. Mersch dochází k závěru, že vysoký počet žen v Lidové sněmovně NDR je praktickým vyjádřením zrovnoprávnění žen a jejich účasti v hospodářském a společenském dění; výrazná účast mládeže snižuje věkový průměr členů Lidové sněmovny na 45 let ve srovnání s Bundestagem, kde dosahuje 53 let; v Lidové sněmovně 90 % poslanců je proletářského nebo maloburžoasního původu, zatímco u víc jak poloviny poslanců Bundestagu nelze odpovědně zjistit povolání otce (autor tím nazrazuje vymezení třídního původu!); asi 2 % poslanců Bundestagu jsou potomky staré německé šlechty, což je mnohem méně než v jiných vedoucích skupinách. Pokles jejich podílu odpovídá celkové tendenci ve všech vedoucích skupinách; v Bundestagu i Lidové sněmovně NDR je asi stejný počet poslanců, kteří byli členy politických stran již v r. 1933. Rozdíl je v tom, že mnozí z nich byli členy Bundestagu již v r. 1933 (ze 175 členů 89), zatímco v Lidové sněmovně je z nich z počtu 143 jen 46.

Hannelore Gerstein a Hartmut Schellhoss přispěli studií „Bonnská exekutiva — Statistika spolkových vlád 1949—1963“, pojatou jako pokračování starší práce Maxwella Knighta „The German Executive 1890—1933“ (Stanford U. P. 1952). Přehledy a tabulky v textu obsahují mnoho zajímavého. Autoři ukazují, že hlavním zdrojem doplňování kabinetu jsou vysocí funkcionáři ve vládních politických stranách a odborech, svazu zemědělců, komorách apod.

W. Zapf ve „Vykonavatelích moci“ (Die Verwalter der Macht) zkoumá místní původ, sociální původ (ve zkrslujícím pojetí: obere Mittelschicht, untere Mittelschicht, obere Unterschicht,

untere Unterschicht und nicht klassifizierbar) a podrobuje rozboru nejvyšší vrstvy státní byrokracie v NSR. Ze závěru vyplývá, že po provedené denacifikaci (o jejímž rozsahu nemá přesné údaje) s výjimkou menšiny pod přímou patronací politických stran u většiny úřednictva sílí tendence apolitismu. Doplnování úřednictva je stále převážně z úřednických rodin.

Johannes Feest ve studii „Spolkoví soudci“ věnuje pozornost výběru, původu a předchozí právní činnosti představitelů bonnské justice. Přehledné tabulky a výsledky šetření a přímých dotazů u některých ze soudců poskytují zajímavé a s našeho hlediska aktuální materiály.

Sborník uzavírá Werner Braun „Němečtí generálové“. Jde o pokus porovnání skladby generality v NSR a NDR. Údaje o věku, sociálním původu (opět ve zjednodušujícím pojetí jako v předchozích studiích), povolání otců generálů a admirálů ukazují zásadní rozdíl mezi oběma státy. Autor končí otázkou poměru generality v NSR a NDR k problému sjednocení Německa. V příloze je připojen přehled prvních civilních zaměstnání pozdějších generálů a admirálů NSR a NDR podle stavu z r. 1945.

L. KUČERA

Kwame Nkrumah, *Neo-colonialism — the last stage of imperialism*. Nelson, London, 1965, str. 280.

V říjnu 1965 byla vydána nová, v pořadí sedmá kniha prvního presidenta Ghany Kwame Nkrumaha *Neo-colonialism*... Vzhledem k jejímu obsahu nepřekvapuje, že část západního tisku ji přechází mlčením, popřípadě na ni reaguje podrážděně.

Autor se snažil vypracovat ucelený ideologický základ pro činnost Organizace africké jednoty. To je zřejmě příčinou jistého zjednodušení výkladu látky tím, že v souvislosti s neokolonialismem v Africe je věnováno málo pozornosti místním faktorům, které mu objektivně napomáhají, jako přežitky tribalismu a jejich vliv na vnitřní jednotu nových států, propastné rozdíly mezi životní úrovní částí městského obyvatelstva a ostatním zejména venkovským obyvatelstvem, přehnané aspirace části politiků nejednotné a vzájemně znesvářené Afriky apod.

Autor v úvodu vyslovuje záměr provést rozbor neokolonialismu v jeho po-

sledním stadiu vývoje a to jednak v širším záběru a obecně, jednak historicky v pohledu na činnost mezinárodních monopolů v Africe.

Neokolonialismus není jen pokračovatelem starého kolonialismu, ale je vůbec nejhorší formou imperialismu; umožňuje získávat a zneužívat enormní moc nad formálně nezávislými státy. Na rozdíl od předchozích forem neokolonialismu nenese ani formální zodpovědnost za vývoj zemí, které ovládá. K podřízení ekonomického života a k získání vlivu na státní politiku stačí spoutat nekoloniálními vztahy určitou část rozvojových zemí. Tím je vytvořena možnost určovat nepřiměřené nízké ceny produktů vyráběných rozvojovými zeměmi a vnucovat podmínky za dodávané hotové výrobky. Tím jsou podvázány předpoklady samostatného rozvoje a jednotlivé země jsou dále opřádány stále novými vztahy a závislostmi.

Neokoloniální vztahy umožňují nejvyspělejším kapitalistickým zemím přesunovat vlastní sociální konflikty na vykořisťované země. Výsledkem je však reprodukce konfliktu na vyšší, mezinárodní úrovni — mezi stále bohatšími imperialistickými státy a relativně stále chudšími rozvojovými zeměmi.

Z hlediska imperialismu je ideálem zcela podřízený stát s domácí „nezávislou“ vládou. Toho však nelze dosáhnout za současné existence socialistických zemí, které ukazují jinou možnost vztahů, narušují monopol vztahů imperialismu k rozvojovým zemím a tím jsou výzvou neokolonialismu. Odtud pramení zběsilý antikomunismus vůbec a zvláště pak ztotožňování každého důsledného národně osvobozenického hnutí s „přízrakem komunismu“.

Neokolonialismus ve vývoji odhaluje svoji hluboce rozpornou podstatu: aby se jevil jako přijatelný, vyvolává iluze o schopnosti a vůli pomáhat při zajištění vyšší úrovně lidu rozvojových zemí; jeho základním ekonomickým zájmem je však pravý opak. Tím lze podle autora vysvětlit neúčinnost nespočetných programů „pomoci“, které se vyvíjejí v nástroje zajištění maximálních zisků. S vývojem se tato pomoc mění stále výrazněji v úvěr poskytovaný proto, že je to imperialismu výhodné, a postupně v něm převažuje část určená na vedení ozbrojeného boje izolovaných domácích vlád proti vlastnímu lidu. To je vyvrcholením vývoje

neokolonialismu, který už není scho-
pon skryt prvky vlastního zmaru.

V prvních kapitolách knihy jsou po-
rovnávány obrovské surovinové zdroje
a půdnní bohatství Afriky spolu s ne-
obyčejně nízkou průměrnou životní
úrovní jejího obyvatelstva. Pokud jde
o postavení afrického hospodářství na
světových trzích, pouhé obchodní do-
hody produkčních zemí jsou nedosta-
tečné. Přiměřených cen lze dosáhnout
tehdy, když dohody mezi producenty
budou doplňovány řadou ekonomických
a politických opatření a dále opřeny
o společné finanční zdroje. Autor pře-
svědčivě ukazuje, jak rozdělená Afrika
je bezbranná proti cenovému diktátu
zvenčí. Uvedená společná opatření by
však sama nezajistila předpoklady roz-
voje zdravé národní ekonomiky. K to-
mu je zapotřebí plánovitě industrializace
na základě předběžné společné
koncepce. Roztříštěnost Afriky je veli-
kou překážkou takového rozvoje a
v souvislosti se silícím kolektivním neo-
kolonialismem zemí Evropského hospo-
dářského společenství zainteresovaným
na surovinových zdrojích především
bývalých francouzských, belgických a
italských kolonií je nebezpečí, že se
bude dále prohlubovat.

O dekolonizaci dnes mluví i před-
stavitelé koloniálních mocností, ale
příklady Koreje, Suez, Alžírsko, Viet-
namu a Adenu je usvědčují z hluboké
nechuti opouštět staré formy kolonia-
lismu. Dekolonizace je jimi chápána
dostí svérázně — pouze jako převe-
dení okleštěné politické kontroly do
rukou Afričanů. Nové země by měly
zůstat výrobci surovin a v naprosté
ekonomické závislosti. V úsilí o ekono-
mické vymanění mají nové země
oporu jedině v zemích socialismu. To
je o to důležitější, že vyvinutá výrobní
mašinerie imperialismu potřebuje stále
více surovin i rozsáhlé trhy pro odbyt
výrobků v rozvojových zemích. K osla-
bení vztahů k socialistickým zemím
zvolil americký imperialismus metodu
antikomunismu a v ekonomické oblas-
ti ve vztahu k rozvojovým zemím za-
hraniční investice přeformoval v za-
hraniční „pomoc“. Jejich neúčinnost
v souhrnu je patrna z toho, že při
dlouhodobém průměru 5 % ročního
růstu hrubého národního důchodu by
Africe trvalo 200 let než by dosáhla
dnešní úrovně vyspělých kapitalistic-
kých zemí. Zatím však jeho roční pří-
růstek dosahuje v průměru tří procent.

K metodám pronikání USA do Afriky

uvádí autor zajímavou skutečnost: po
druhé světové válce byly jisté kruhy
Británie a Francie zainteresovány na
americké účasti vykořisťování Afriky
a vytvořily k tomu i optimální pod-
mínky. „... Na podzim 1949, poté co si
Amerika v [západo]evropských zemích
vynutila devalvací měn, byl sestaven
výbor vedoucích britských a americ-
kých bankéřů k získání amerických
investic do zbyvajících britského im-
péria. Výbor obdobného poslání byl
zřízen o dva měsíce později z americ-
kých a francouzských bankéřů...“
[s. 60—61]. Plody tohoto snažení jsou
viditelné všude v Africe ve formě kon-
sorcíí hospodařících s africkými zdroji.

Jejich pronikání, vzájemnému pro-
růstání a vzájemnému boji je věnována
podstatná část díla, doplněná velmi
zajímavými grafy vztahů mezi mono-
poly. Tyto vztahy vyúsťují jednak v to,
že se rozšiřuje okruh hospodářských
odvětví, která kontrolují, jednak v
omezování počtu dominujících mono-
polů. Jejich vliv v ekonomické oblasti
působí velmi nepříznivě na národní
i mezinárodní politiku nových států.

Monopoly nelze odosobnit — jejich
zájmy formulují a formují konkrétní
osoby v konkrétních vztazích a mo-
cenských pozicích. Autor na nich [jsou
to např. Harry F. Oppenheimer, ředitel
a předseda asi 70 společností, Ameri-
čan C. W. Engelhard, Angličan A. Pa-
tini a mnozí jiní] demonstuje všudy-
přítomnost monopolů jako nadmíru
reálného činitele světových ekonomie-
kých a politických vztahů.

Na příkladu USA je ukázáno, jak
monopoly oprádně a přetváří stát.
Vedle oficiální vlády USA existuje řa-
da nadmíru mocných institucí, které
si kdysi vláda vytvářela pro plnění
určitých důležitých, přesto však díl-
čích funkcí. Z institucí, které se po-
stupně vymanily z kontroly státu,
vznikl mocný činitel, faktická neofici-
ální vláda, která dnes rozhoduje o
mnoha otázkách zásadní důležitosti,
o nasazení finančních, ideologických,
vojenských a jiných prostředků všude,
kde mohou být jakkoliv dotčeny „zá-
jmy [monopolů] USA“.

V celé práci je patrné úsilí plasticky
ukázat a dokázat nebezpečnost neo-
kolonialismu jako výplodu a poslední
naděje imperialismu. Souběžně odha-
luje jeho slabost, která spočívá v jeho
parazitismu, v nutnosti nepřetržitě
zvyšovat přítok hodnot z maximálních
zisků, které jsou pak rozplýtvány ve

formě stupňovaného zbrojení a přezbrojování proti potenciálním nepřátelům, včetně rozvojových zemí. Tím se bludný kruh uzavírá. Monopoly, které si prostřednictvím imperialistických vlád osobují výsadu být mluvčími světa, nevyjadřují zájmy ani vlastní země a dokonce ani její celé kapitalistické třídy. To v sobě skrývá možnost diferencování, izolování a vnučování ústupků. Světový mír není ohrožován osvozenecným protiimperialistickým bojem ani zdůrazňovaným pronikáním komunismu, jak se imperialismus pokouší přesvědčit svět, ale nepochopením, lhostejností a pohodlností těch, kdož dovolují kolonialismu vyvíjet intenzivní činnost. Mír lze uhájit, uzavírá autor, jedině pozitivními akcemi.

L. KUČERA

Ir. Sukarno, *Dibawah Bendera Revolusi*.

Djilid pertama. Panitia Penerbit Dibawah Bendera Revolusi, Djakarta 1964, str. 627

Sborník, v českém překladu „Pod praporem revoluce“, obsahuje Sukarnovy práce — články, projevy, soudní obhajobu, část korespondence, politické a filosofické studie z let 1926 až 1941. Zahrnuje období 15 let mezi neúspěšným lidovým protiholandským povstáním (1926—27) až k předvečeru japonské okupace (březen 1942 — srpen 1945).

V době, kdy většina nacionalistických vůdců nezná nebo odmítá komunismus, Sukarno poznává Komunistický manifest a studuje materialistické revoluční učení nikoliv proto, aby na něj útočil, ať z pozic moslima či nacionalisty, ale aby se jím poučil.

Výsledkem je studie zařazená v úvodu sborníku, „Nasionalisme, Islamisme den Marxisme“. Je téměř symbolické, že rozsáhlý soubor Sukarnových prací je uváděn touto významnou analytickou studií, která se stala jeho životním programem filosofa, politika, státníka. Sukarnovou syntézou všech těchto filosofických směrů je jeho „marhaenismus“, jakožto specifická forma indonéskeho nacionalismu; jeho základní společenskou silou je „Marhaen“, prostý indonéský pracující člověk, vykořisťovaný proletář, rolník, intelektuál, malý obchodník. Sukarno

se ovšem nikdy nestal marxistou, je nacionalista, marhaenista. Z marxismu přijal především princip dialektiky, ten pak uměl ve své dlouholeté politické praxi plně uplatnit. Studium marxismu mu také umožnilo v pozdějším vývoji formulovat známou „pančašilu“ (tj. pět zásad: demokracie, nacionalismus, internacionalismus, sociální spravedlnost, víra v boha). „Pančašila“, vyjadřující a respektující indonéske specifikum, se stala ideologickou a politickou platformou indonéske národně demokratické revoluce, přijatou všemi třemi společenskými proudy nezávislé Indonésie — nacionalismem, islamelem, marxismem. Principy marhaenismu pak rozvádí Sukarno v dalších studiích sborníku — Marhaen dan Marhaene, Marhaen dan Proletar; zvláštní pozornost věnuje sociálním aspektům indonéskeho nacionalismu, boji proti nacionalismu šovinismu, který názorně ilustruje svým pojednáním o Džingischánově expanzionismu, a boji proti fašismu (Indonesia versus fasisme). Pozornosti si zasluhují statě o islamu a statě věnované otázkám sociálním.

M. J.

A. A. Firsov, *Ekonomičeskije problemy Guinejskoj Respubliki*:

Nauka, Moskva, 1965, str. 190, 10 tab.

Firsovova práce podává obsažný přehled vývoje guinejské ekonomiky, zpracovaný na základě podrobného studia sovětské i zahraniční literatury, a hlavně s využitím guinejských stranických a statistických materiálů.

Po celkové charakteristice Guinejské republiky (přirodní podmínky, obyvatelstvo, sociální struktura guinejské společnosti, státní a politické zřízení) a hospodářské politiky vlády (tříletý plán rozvoje) pojednává autor o rozvoji základního odvětví guinejské ekonomiky — zemědělství. Vysvětluje sociálně ekonomické podmínky zemědělství a charakter zemědělské produkce v Guineji (řada konkrétních údajů o pěstování jednotlivých kultur a o jednotlivých odvětvích zemědělství).

Z dalších odvětví guinejské ekonomiky rozebírá průmysl a zaměřuje se na problém zajišťování kapitálových investic pro jeho rozvoj v zemi. Konkrétně je vykreslen stav a perspektivy rozvoje jednotlivých průmyslových od-

větví (energetika, důlní průmysl, zpracovatelský průmysl, ale i řemeslná výroba).

Dále informuje čtenáře o rozvoji guinejské dopravy a spojů, o problémech rozvoje vnitřního obchodu a finančního systému Guineje (guinejský frank).

Pro nás nejzajímavější je kapitola o zahraničním obchodě a zahraničních hospodářských stycích Guinejské republiky. V ní je obsažen přehled guinejských importních a exportních organizací a geografická struktura guinejského dovozu a vývozu v letech 1959, 1961 a 1962. Zvláštní pozornost se tu věnuje ekonomické a technické spolupráci socialistických zemí a Guinejské republiky. Práce rovněž informuje o hospodářské spolupráci Guinejské republiky s kapitalistickými zeměmi. Zvláštní podkapitolu tvoří africká hospodářská spolupráce a perspektivy formování celoafrického trhu.

J. P.

Wilfried Guth, *Capital Exports to Less Developed Countries*.

D. Riedel Publishing Company, Dordrecht — Holland, 1963, str. 162

Autor knihy je bývalým výkonným ředitelem Mezinárodního měnového fondu a je tedy povolán k sepsání knihy o tak závažném a zdaleka ne jednoznačném problému.

V úvodu autor vyslovuje přesvědčení, že jev stále větší závislosti vyspělých a méně vyspělých zemí je vlastně výsledkem světového pokroku a že vzájemná závislost bude nepochybně vzrůstat. Po uvedení jednoduché Preiserovy definice vývozu kapitálu (převod hodnot pro investování v zahraničí, nebo převod kupní síly pro investování v zahraničí) konstatuje, že univerzálně platná teorie vývozu kapitálu do rozvojových zemí ještě neexistuje.

V popisné vstupní kapitole „Strukturální změny ve světovém hospodářství a jejich vliv na vývoz kapitálu do méně vyspělých zemí“ rozvádí autor stručně historii vývozu kapitálu a obhajuje přesun funkce hlavního kreditora ze soukromých národních bank na vlády jednotlivých států a na mezinárodní instituce typu Světové banky. V druhé kapitole „Změny ve for-

mách vývozu soukromého kapitálu“ vyslovuje autor přesvědčení, že přímé soukromé investice jsou nevhodnějším typem vývozu kapitálu a to hlavně proto, že neumožňují spekulaci jako portfolio investice a navíc přináší s sebou do nevyšpělých zemí technické a organizační znalosti. V kapitole jsou také obsaženy námitky rozvojových zemí vůči dovozu soukromého kapitálu, jež autor odbývá dosti typickým shrnutím, že dosavadní pesimismus těchto zemí byl poněkud přehnaný. V dalších kapitolách se W. Guth zamýšlí nad motivy, jež vedou k vývozu kapitálu. Nesouhlasí s ekonomy, kteří hovoří o „cyklické teorii vývozu kapitálu“ (Lary, Domar aj.), je spíše na straně názorů dokazujících, že během hospodářského poklesu v zemi exportující kapitál klesá i vývoz kapitálu (Kindleberger, Nurkse). Guth však přikládá vývozu kapitálu význam a) obecně stabilizační, b) expanzivní. Věnuje pozornost vztahu mezi vývozem kapitálu a platební bilancí vyvázející země. Má zajímavý názor na možnosti využití vývozu kapitálu jako stimulatora exportu zboží a prostředku k vyrovnání platební bilance. „Čím více plní vývoz kapitálu úlohu stimulatora exportu, tím méně může být využit pro jiné účely, k vyrovnání platební bilance“... (str. 56). K vyrovnávání platební bilance je možno podle něho použít vývozu kapitálu jen do jisté míry.

Autor zdůrazňuje význam dovozu kapitálu pro hospodářský růst méně vyspělých zemí. Dělí rozvojové země na přelidněné a země s nedostatkem pracovních sil. Domnívá se, že vývoz státního kapitálu je vhodný pro země 1. skupiny, zatímco pro 2. skupinu je výhodné použít nabídek soukromého kapitálu. K otázce podílu cizího kapitálu na celkových finančních zdrojích země se autor vyslovuje v tom smyslu, že podíl cizích kapitálových prostředků se má, obecně řečeno, pohybovat mezi 20—30 % (str. 68). Za zmínku stojí ještě známý fakt, že země nejchudší, jejichž potřeba zahraničního kapitálu je největší, jsou kreditory přehlíženy.

Kapitoly „Využití zahraničního kapitálu“ a „Dlouhodobé cíle rozvoje“ jsou vlastně krátká pojednání o tom, k jakým investicím a do jakých odvětví by se měl zahraniční kapitál použít. Autor se staví za koncepci „vyváženého růstu“ a prohlašuje, že každá

investice, uskutečněná za přispění zahraničního kapitálu by měla zlepšit platební bilanci dovozce. Z toho plyne, že prioritu má užití zahraničních investic v produktivních odvětvích. Následuje polemika se zastánci rychlé industrializace a autarkie. Guth zdůrazňuje výhody dosavadního zaměření zahraničního kapitálu (převážně těžbu) a uzavírá, že zkušenosti hovoří pro výhody optimální kombinace exportu surovin s industrializací.

V závěrečné kapitole „Dovoz kapitálu a problém vnitřní a vnější finanční stability v procesu rozvoje“ rozebírá autor jeden z hlavních problémů — jak velký objem investic může být uskutečněn za pomoci zahraničního kapitálu, aniž jejich růst vyvolá inflační a deformovaný stav. Znovu zdůrazňuje význam produktivní sféry a investic s vysokou výrobností práce a kontrolu skladby dovozu zboží. Optimální růst znamená podle autora najít velmi úzkou cestu mezi stagnací a inflací.

V závěru se znovu vrací k významu vývozu kapitálu pro stabilitu věřitelských zemí a připomíná dramatický výrok „rozvojem pomoci za svou vlastní záchranu“, jehož autorem je E. Black, ředitel Světové banky.

Kniha je vybavena bohatým poznámkovým materiálem. Patří mezi nemnohé monografie, jež jsou věnovány tak závažnému problému, jakým je vliv zahraničního kapitálu na rozvoj nevyspělých zemí.

I.U.I.

Zagadnienia państwa i prawa współczesnej Afryki.

Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej, Warszawa, 1965, str. 113

Sborník obsahuje referáty a diskusi z vědeckého semináře věnovaného otázkám státu a práva v zemích Afriky. Dlouhodobé koloniální panství na straně jedné a zvykové právo na straně druhé vytvářely odlišné podmínky pro vznik právního řádu v zemích Afriky.

V části věnované státnímu právu jsou referáty o funkci prezidenta republiky v ústavách a v ústavních návrzích zemí západní Afriky a o zastupitelském systému v zemích bývalé francouzské západní Afriky; oddíl „Mezinárodní právo“ obsahuje referáty o dekolonizaci Afriky ve světle mezi-

národního práva a o afrických státech v OSN.

L.K.

Z bibliografické produkce CEDESA 1959—1965.

Získat dobrý přehled o dosavadní produkci k speciálním problémům rozvojových zemí je obvykle velmi obtížné. Proto si zaslouží zvláštní pozornosti bibliografická řada „Enquêtes Bibliographiques“, kterou vydává Centre de Documentation Économique et Sociale Africaine v Bruselu. Uvádíme přehled devíti nám známých bibliografií z let 1959—1965, který však není zcela úplným výčtem celkové produkce:

Enquetes Bibliographiques..., Bruxelles, CEDESA 1959—1965. 12 sv.

1. Fasc. II.: LEYDER, Jean:
Bibliographie de l'enseignement supérieur et de la recherche scientifique en Afrique intertropicale. 1959—60. 2 sv., 67 a 220 s.
2. Fasc. VI.: NUYENS, J.:
Le problème des routes en régions intertropicales (spécialement l'Afrique). 1961. 7, 133 s.
3. Fasc. VII.: PLISNIER-LADAME, F.:
Bibliographie de la condition de l'Africaine en Afrique noire. 1961. 7, 241 s.
4. Fasc. VIII.: DETHINE, P.:
Bibliographie des aspects économiques et sociaux de l'industrialisation en Afrique. 1961. 4, 136 s.
5. Fasc. IX.: VERHAEGEN, P.:
Bibliographie de l'urbanisation de l'Afrique noire: son cadre, ses causes, et ses conséquences économiques, sociales et culturelles. 1962. 11, 387 s.
6. Fasc. X.: LEBRUN, J.
LEFEVRE, P. C.:
Bibliographie de la fertilité des sols et éléments de sociologie rurale en Afrique au Sud du Sahara. 1964. 17, 182 s.
7. Fasc. XI.: VERHAEGEN, P.:
Exploitation, utilisation et potentiel économique locaux des bois intertropicale: aspects juridiques, sociaux, économiques et techniques, 1964. 3 sv. I.—6, 274 s., II.—275—572. III. — Prameny. Rejstříky. S. 573—630.
8. Fasc. XII.: LEFEVRE, P. C.

Bibliographie des paysannats en Afrique au sud du Sahara. 1965. (3), 215 s.

9. Fasc. XIII.: LEFEVRE, P. C.: Alimentation des populations africaines au Sud du Sahara. 1965. 14, 221 s.

Bibliografie jsou výběrové a tvoří je obvykle záznamy o fondu několika knihoven.

Obsah obou svazků poř. č. 1 je řaděný chronologicky s předřadováním novějších záznamů [tj. 1959—1940]. Oba svazky obsahují rejstřík s odkazy na pořadová čísla záznamů. Prvý svazek obsahuje 300 záznamů nejdůležitějších materiálů pro běžnou potřebu, zatímco druhý svazek zahrnuje 725 záznamů ke speciálnějším otázkám.

Ostatní uvedené bibliografie jsou řaděny jednotným způsobem podle systematického třídíku daného oboru. Za třídíkem a číselným odkazovým rejstříkem následují abecedně řaděné záznamy. Tato úprava bibliografie umožňuje dokonalý přehled o záznamech ke konkrétním problémům a je rozsahem úsporná.

Bibliografie uvedená pod poř. č. 2 je věnována dopravním spojům v tropických oblastech Afriky, Asie a Latinské Ameriky. Jde o jeden z nejkomplicetnějších problémů rozvojových zemí, neboť doprava je životní otázkou každého ekonomického a vůbec společenského rozvoje v tropických oblastech s nepříznivými přírodními podmínkami a většinou řídkým osídlením. Zřizování dopravních spojů je velmi obtížné a rovněž i údržba, bez nich však nelze využít bohatých zdrojů nezbytných pro rozvoj hospodářství. V bibliografii jsou sledována ekonomická i technická hlediska dopravy a spojovacích cest jednak obecně, jednak v jednotlivých zemích. Tvoří ji 958 zčásti anotovaných bibliografických záznamů.

Další svazek [poř. č. 3] je věnován životním podmínkám žen v černé Africe. Soubor excerpovaných pramenů je doplněn signaturami tří knihoven, z jejichž fondu byla bibliografie sestavena. Záznamy jsou rozděleny do pěti základních skupin — otázky životních podmínek africké ženy, folklor, vývoj jejího postavení, africký pohled na

ženu a souhrn názorů na vývoj postavení africké ženy.

Bibliografie poř. č. 4 je věnována ekonomickým a sociálním aspektům industrializace v Africe. Je rozdělena do těchto částí: ekonomické zdůvodnění, ekonomické a sociálně-kulturní překážky, ekonomická politika, industrializace Afriky podle oblastí, podle jednotlivých zemí a podle hospodářských sektorů, sociální aspekty a místní pracovní síly, urbanizace.

Otázkám urbanizace je věnován i další svazek (poř. č. 5). Obsahuje záznamy k otázkám rozvoje zaostávajících zemí, podpoře a pomoci rozvoji, k zeměpisně-historickému rámci problému urbanizace. Další částí zahrnují urbanizaci černé Afriky, její sociální a ekonomické důsledky a postupnou modernizaci.

Africkému zemědělství, hlavně z výrobně-technického hlediska, je věnována další bibliografie (poř. č. 6), doplněná m.j. o seznam periodik a jiných použitých tiskovin.

Rozsáhlý třísvazkový celek tvoří bibliografie o ekonomickém významu a využití dřeva v tropické Africe (poř. č. 7); obsahuje 2210 bibliografických, většinou anotovaných záznamů a je doplněna jmenným rejstříkem individuálních autorů, seznamem kolektivních autorů, zeměpisným rejstříkem a slovníky domorodých, vědeckých a obchodních označení afrických stromů.

Bibliografie afrického rolnictva jižně od Sahary [poř. č. 8] je rovněž doplněna soupisem použitých periodik a sborníků a může dobře posloužit jako vhodná pomůcka ke studiu afrického zemědělství; je věnována typům a systémům zemědělství, otázkám rolnictva podle dílčích hledisek ap.

Poslední svazek tvoří bibliografie o výživě afrického rolnictva v zemích jižně od Sahary [poř. č. 9], důležitá m.j. ke studiu hladu v Africe. Je rozdělena na obecné otázky výživy jako celku a na speciální otázky, jako druhy potravin, denní dávky, stravování, konzervace potravin v afrických podmínkách apod.

Vzhledem k tomu, že informace o Africe, které jsou k dispozici, jsou odbornou potřebu stále ještě nedostačující, je řada tematických bibliografií CEDESA velmi vítaným přínosem odborných zájemců.